

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА**

Кафедра зоології

Дипломна робота на тему:

**БЕЗЗУБКИ УКРАЇНИ:
ПОШИРЕННЯ, МОРФОЛОГІЯ**

Виконала
студентка 61 групи
природничого факультету
заочної форми навчання
Чернявська Марія Іванівна

Науковий керівник:
кандидат біологічних наук,
доцент кафедри зоології
Янович Лариса Миколаївна

Житомир – 2012

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ I. Історія вивчення питання.	5
Розділ II. Матеріал та методики досліджень.	11
Розділ III. Загальна характеристика підродини <i>Anodontinae</i>	14
Розділ IV. Поширення беззубок і несправжніх беззубок у водоймах і водотоках України.	20
4.1. <i>A. anatina</i>	20
4.2. <i>A. cygnea</i>	23
4.3. <i>P. complanata</i>	25
Розділ V. Морфологія черепашки та м'якого тіла представників підродини <i>Anodontinae</i>	28
Розділ VI. Використання матеріалів дипломної роботи у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.	34
РОЗДІЛ VII. Охорона праці в галузі.	57
ВИСНОВКИ	62
ЛІТЕРАТУРА	64

ВИСНОВКИ

Досліджено поширення беззубок у водоймах і водотоках України. Встановлено діагностичні ознаки для визначення беззубок та несправжніх беззубок. Дано рекомендації щодо використання матеріалів дипломної роботи у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Представники підродини Anodontinae виявлені у всіх досліджуваних річкових басейнах, а саме: Південного Бугу, Прип'яті, Дніпра. Встановлено, що беззубка звичайна *A. anatina* є найбільш масовим видом серед беззубок (зустрічальність – 80%). Зустрічальність іншого виду – *A. cygnea* – невисока і становить лише 30%. Найменші показники зустрічальності серед беззубок характерні для *P. complanata* (16,67%). Цей вид досить рідкісний у водних об'єктах України.

При визначенні молюсків слід враховувати сукупність різних ознак. Основні відмінності між досліджуваними видами полягають у наступному:

A. cygnea. Черепашка овальна, видовжено – овальна, опукла, тонкостінна, порівняно однакової товщини по всій довжині стулки, кришка, лінії приросту часті, з внутрішнього боку стулки добре помітні, внаслідок чого черепашка має зморшкуватий вигляд. Епідерміс має переважно зелене та зелено – оливкове забарвлення з вилицком, більш – менш виразні зелені або темно – сірі радіальні промені. Верхівкова скульптура у вигляді майже правильних тонких зморщок, що радіально розходяться. Ввідний сифон розвинутий слабо, папіли переважно плоскі, розширені донизу, у середній частині сифона розташовуються не щільно, утворюючи 2-3 ряди. Край ноги та мантії має жовте або помаранчеве забарвлення. Вид рідкісний, потребує охорони.

A. anatina. Черепашка овально-округла, овальна або видовжено-овальна, порівняно неправильної форми, більш або менш опукла. З внутрішнього боку черепашки лінії приросту погано помітні, передня частина черепашки значно

потовщена. Перламутр часто має темні плями та «свинцеві» нарости. У забарвленні черепашки переважають коричневі або чорно-бурі кольори. Епідерміс без вилиску, матовий. Верхівкова скульптура у вигляді неправильних рядів валиків, злегка хвилястих або ж ввігнутих у напрямку до верхівки. Ввідний сифон значно довший, ніж вивідний. Папіли мають вигляд «щіточки», добре розвинуті, розміщуються щільно, у середній частині сифона утворюють 3 (не рідко до 5) рядів. Потовщення біля основи папіл у більшості випадків повторюють пігментацію мантійного листка у ділянці сифонів. Самі папіли такого ж кольору або світліші. У всіх типах водойм вид є звичайним, зовнішній вигляд сильно варіює.

P. complanata. Черепашка невеликих розмірів, яйцевидна, неправильно-ромбічна, дуже плоска, тонкостінна, з чітко вираженими лініями приросту. У забарвленні переважають зелені та оливкові кольори. Черепашка з вилиском. Верхівкова скульптура представлена 4-5 рядами дуноподібних горбиків. Папіли ввідного сифону розвинуті добре, у його центральній частині розташовуються густо, переважно у 3-4 ряди. Біля основи папіл пігментація мантії ніби повторює форму і положення папіл, тому вони виглядають значно видовженими. Вид надзвичайно рідкісний, потребує охорони.

Чернявська М. І. Беззубки України: поширення, морфологія

АНОТАЦІЯ

Досліджено поширення беззубок і несправжніх беззубок у водоймах і водотоках України. Встановлено ряд діагностичних ознак їх зовнішньої та внутрішньої будови. Вперше досліджено морфологію ввідних сифонів моллюсків підродини *Anodontinae* з водойм України. Дано рекомендації щодо використання матеріалів дипломної роботи у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: моллюски, беззубки, несправжні беззубки, ввідний сифон, м'яке тіло.

Чернявская М. И. Беззубки Украины: распространение, морфология

АНОТАЦИЯ

Исследовано распространение беззубок и ненастоящих беззубок в водоемах и водотоках Украины. Определено ряд диагностических особенностей их внешнего и внутреннего строения. Впервые исследовано морфологию вводных сифонов у моллюсков подсемейства *Anodontinae* с водоемов Украины. Дано рекомендации по использованию материалов дипломной работы в учебно-воспитательном процессе общеобразовательных учебных заведений.

Ключевые слова: моллюски, беззубки, ненастоящие беззубки, вводной сифон, мягкое тело.